

Tajemnicze związki Salvadora Allende

2 września 2017

W 1973 roku doszło w Chile do zamachu stanu, w którym armia pod dowództwem gen. Augusto Pinocheta obaliła lewicowego prezydenta Salvadora Allende. Socjalistyczny polityk utrzymywał przyjazne stosunki nie tylko z Kubą, ale i ZSRR. Jak wyglądały jego związki z KGB?

WASILIJ MITROCHIN I JEGO ARCHIWUM

Wasilij Mitrochin urodził się 3 marca 1922 roku w Rosji w miejscowości Jurasowo niedaleko Riazania. Ukończył studia na kierunkach historia i prawo. W czasie II wojny światowej był prokuratorem wojskowym w Charkowie, a następnie został pracownikiem wywiady zagranicznego. W 1956 roku został archiwistą I Zarządu KGB, odpowiedzialnego za wywiad zagraniczny. Polityka władz radzieckich coraz bardziej rozczarowywała go do komunizmu, do tego stopnia, że na początku lat 70. XX wieku zdecydował się zostać przeciwnikiem systemu politycznego panującego w jego ojczyźnie. W latach 1972-1984 nadzorował przeniesienie archiwaliów KGB z jej osławionej siedziby na Łubiance do nowej siedziby radzieckiej bezpieki w Jasieniewie na obrzeżach Moskwy. Wykorzystując ten fakt nielegalnie skopiował około 300 tysięcy tajnych i poufnych dokumentów KGB i ukrył je w swoim mieszkaniu. Akta te obejmują okres działań wywiadowczych radzieckich służb specjalnych na Zachodzie od lat 30. XX wieku do roku 1985, kiedy to Mitrochin przestał pracować jako archiwista w KGB, ponieważ przeszedł na emeryturę.

Po rozpadzie Związku Radzieckiego, w 1992 roku Mitrochin zaoferował przekazanie „swojego archiwum” wywiadowi USA, jednak spotkał się z odmową jego przyjęcia. Wówczas zwrócił się do wywiadu brytyjskiego, gdzie tym razem spotkał się z

zainteresowaniem. 7 września 1992 roku uciekł z Rosji wraz ze swoją rodziną, wywożąc ze sobą część „archiwum”. Po kilku tygodniach agent brytyjskiego MI6 przywiózł z Rosji resztę „Archiwum Mitrochina”. Dzięki tej dokumentacji udało się ujawnić cały szereg agentów radzieckich w państwach Zachodu. Na ich podstawie ukazały się także książki „Archiwum Mitrochina I” (opisuje radziecką działalność wywiadowczą w krajach szeroko rozumianego Zachodu, wydaną w Polsce w 2001 roku), a także „Archiwum Mitrochina II” (opisuje to samo w krajach tzw. „Trzeciego Świata”, czyli Ameryki Południowej, Afryki i Azji, wydanie polskie 2006 rok).

Wiarygodność notatek Mitrochina udało się służbom państw zachodnich ostatecznie potwierdzić dzięki odkryciu na ich podstawie tajnych arsenałów broni KGB na terenie Szwajcarii i Belgii. Wasilij Mitrochin zmarł 23 stycznia 2004 roku w Londynie. 7 lipca 2014 roku całość „Archiwum Mitrochina” została upubliczniona.

SALVADOR ALLENDE – SOCJALISTA, PRZYJACIEL ZWIĄZKU RADZIECKIEGO

Salvador Allende urodził się 26 czerwca 1908 roku w Valparaíso w Chile. W 1933 roku ukończył studia medyczne na Uniwersytecie Chile. W tym samym roku współtworzył Chilijską Partię Socjalistyczną, do której należał do końca swojego życia. Z akt Mitrochina wynika, że Allende przyciągnął do siebie uwagę radzieckiego KGB już na początku lat 50. XX wieku, kiedy jako lider swojej partii wszedł w sojusz z nielegalną w tym czasie w Chile partią komunistyczną. W 1952 roku stanął po raz pierwszy jako kandydat do wyborów prezydenckich, ale uzyskał w nich tylko 6% głosów.

Rok później oficer KGB Światosław Kuzniecowa nawiązał pierwszy bezpośredni kontakt z Allende. W 1958 roku ponownie wystartował on w wyborach prezydenckich w Chile, znów jednak poniósł klęskę. Według akt KGB od 1961 roku był w „systematycznym kontakcie” z radzieckim wywiadem, miał „wyrażać chęć współpracy na zasadach poufnych i zapewnić

wszelką potrzebną pomoc, ponieważ uważał się za przyjaciela Związku Radzieckiego. Chętnie dzielił się informacjami politycznymi". Mimo iż został „kontaktem poufnym” KGB o pseudonimie „LIDER”, nigdy nie został przez radziecki wywiad zaklasyfikowany jako agent. W 1964 roku po raz trzeci wystartował w wyborach prezydenckich w Chile, tym razem jednak poniósł klęskę, uzyskując 39% głosów. Mimo to nadal pozostał jedną z czołowych postaci w chilijskiej polityce. Przywódcy Chilijskiej Partii Komunistycznej mimo, iż nadal pozostawali w sojuszu z socjalistami Allende, nie mieli o nim dobrego zdania.

Informowali KGB, iż uważają go za „demagoga” oraz „słabego i niekonsekwentnego polityka”, a także sporządzili jego bardzo surową całościową charakterystykę na użytek radzieckiego wywiadu: „Jego charakterystycznymi cechami były arogancja, próżność, żądza chwalenia się i pragnienie bycia na świeczniku za wszelką cenę. Łatwo poddawał się wpływowi silniejszych i bardziej zdeterminowanych osobowości. Był też niekonsekwentny w swojej postawie wobec partii komunistycznej. LIDER wyjaśniał swą postawę wobec partii komunistycznej, odnosząc się do swej pozycji przywódcy partii socjalistycznej, wobec której, jako członek, musiał zachowywać lojalność. Wiele razy odwiedzał Chiny i stawiał Mao Zedonga na jednym poziomie z Marksem, Engelsem i Leninem.”

Chilijskim komunistom przeszkadzała także przynależność Allende do loży masońskiej. Skarżyli się KGB, iż jego loża „ma szerokie wpływy wśród drobnej i średniej burżuazji”. Również styl życia Allende nie miał wiele wspólnego z lewicowymi ideałami: podczas jego wizyt w Hawanie w latach 60. XX wieku otoczenie kubańskiego dyktatora Fidela Castro drwiło za jego plecami z upodobań Chilijczyka do dobrych win, doskonale skrojonych garniturów, drogich dzieł sztuki i elegancko ubranych kobiet. Z drugiej jednak strony kosztowny styl życia Allende działał w czasie kampanii wyborczych uspokajająco na chilijską klasę średnią, która wnioskowała z tego, że nie jest

on typem człowieka, który jest zdolny do wprowadzenia w Chile komunizmu na wzór ZSRR.

W 1970 roku Salvador Allende po raz czwarty wystartował w wyborach prezydenckich w Chile jako kandydat szerokiej koalicji lewicowej, złożonej z socjalistów, komunistów i radykałów. KGB zdecydowała się tym razem bardzo mocno zaangażować w chilijskie wybory prezydenckie, w celu zapewnienia w nich zwycięstwa Allende. W tym celu wysłano do Chile pierwszego oficera prowadzącego Allende, Światosława Kuzniecowa, który służył wówczas w rezydenturze KGB w stolicy Meksyku. Allende wystosował wtedy osobistą prośbę do radzieckich służb o środki pieniężne na swoją kampanię wyborczą, na którą otrzymał odpowiedź pozytywną. Chilijska Partia Komunistyczna dostała w tym celu od KGB dodatkowe środki na rok 1970, poza 400 tysiącami dolarów które i tak miała otrzymać (w tym okresie chilijscy komuniści dostawali od KGB więcej pieniędzy niż inne partie komunistyczne w Ameryce Łacińskiej). Poza tym Allende osobiście dostał od radzieckiego wywiadu 50 tysięcy dolarów. KGB dało także pewnemu lewicowemu senatorowi 18 tysięcy dolarów w celu przekonania go do rezygnacji z kandydowania przeciwko Allende. Amerykański wywiad, CIA, również wydał na chilijską kampanię wyborczą 425 tysięcy dolarów, próbując doprowadzić do klęski Allende, jednak ostatecznie te starania zakończyły się fiaskiem.

LIDER PREZYDENTEM

4 września 1970 roku socjalista wygrał wybory prezydenckie, uzyskując wynik 36,3% głosów – kandydaci nacjonalistyczni i chrześcijańsko-demokratyczni uzyskali 35 i 28%. Ponieważ żaden z kandydatów nie uzyskał wymaganych 50% głosów, prezydenta ostatecznie miały wybrać połączone izby chilijskiego parlamentu, Kongresu Republiki, co stało się 24 października tego samego roku. Oczywiście prezydentem został kandydat z największą liczbą głosów, czyli Allende.

Po objęciu funkcji prezydenta Chile nadal utrzymywał on

kontakt z Kuzniecowerem, który wywierał na niego duży wpływ, którego skalę najlepiej oddaje ten cytat z akt Mitrochina: „W ostrożny sposób podsunęto Allende konieczność reorganizacji armii chilijskiej i służb wywiadowczych oraz ustanowienia stosunków między wywiadami Chile i ZSRR. Allende odniósł się do tego pozytywnie. KGB poświęcił uwagę także wzmocnieniu antyamerykańskich skłonności Allende. W tym celu przekazano mu informacje uzyskane przez rezydenturę KGB w Chile o działalności oficerów amerykańskiego wywiadu, próbujących przeniknąć do dowódców armii i służb wywiadowczych. Zgodnie z tym prowadzono ważne i celowe informacje.”

Regularne spotkania pomiędzy Allende a Kuzniecowerem odbywały się za pośrednictwem jego sekretarki i zarazem kochanki, Mirri Contreras Bell o przydomku „La Payita”. Wywiad kubański również nawiązał stosunki z ludźmi bliskimi Allende – jego córka Beatriz, nadzorująca prezydencką ochronę, wyszła za mąż za oficera wywiadu kubańskiego Luisa Fernandez Onę, w osobistej ochronie prezydenta znajdowało się także wielu Kubańczyków. Nadal otrzymywał on środki pieniężne od KGB – w październiku 1971 roku otrzymał 30 tysięcy dolarów, zaś 7 grudnia tego samego roku Biuro Polityczne Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego przyznało mu 60 tysięcy dolarów jednorazowo i ustanowiło przekazanie mu dodatkowych 70 tysięcy dolarów miesięcznie. Harmonijne stosunki pomiędzy Allende a Kuzniecowerem zakłócił przyjazd do Chile nowego radzieckiego ambasadora Aleksandra Basowa w czerwcu 1972 roku. Próbował on zastąpić Kuzniecowa w roli głównego radzieckiego kontaktu z Allende, co doprowadziło do tarć między dwoma przedstawicielami ZSRR w Chile.

W tym samym roku, 25 grudnia ówczesny szef KGB Jurij Andropow wysłał do Biura Politycznego KPZR memorandum, w którym proponował przyjąć następującą taktykę wobec planowanych na marzec 1973 roku wyborów parlamentarnych w Chile: „Przez nieoficjalne kontakty z najbardziej wpływowymi ludźmi w kraju i innymi sposobami planuje się skupić wysiłki [KGB] na

następujących kwestiach: pomocy w skonsolidowaniu sił wspierających Chile; tworzeniu przeszkód we współpracy między chrześcijańskimi demokratami a partią nacjonalistyczną w ramach opozycji; wywieranie wpływu na siły zbrojne, aby uniemożliwić ich wykorzystanie przeciwko Unidad Popular [koalicji lewicowych partii, tworzących zaplecze dla rządu Allende].”

7 lutego 1973 roku Biuro Polityczne KPZR dało zgodę KGB na wypłacenie 100 tysięcy dolarów na „środki specjalne w Chile”. Dodatkowo przyznano także Allende nagrodę pieniężną w wysokości 400 dolarów za nieokreślone bliżej w dokumentach „cenne informacje”, jakich wcześniej dostarczył. Według akt Mitrochina w tym czasie: „spotkania naszego oficera z Allende, podczas których omawiali interesy, były prowadzone bez świadków. Prezydent zaprosił go do składania wizyt o każdej porze – w biurze lub w domu – bez wcześniejszych zapowiedzi, kiedy tylko zachodziła pilna konieczność”.

Przeprowadzone w marcu 1973 roku wybory parlamentarne dały popierającej Allende koalicji lewicowej Unidad 44% głosów, zaś ugrupowaniom opozycyjnym 56%. W tym okresie Chile coraz bardziej zaczęło staczać się w otchłań kryzysu gospodarczego, co było spowodowane reformami wprowadzonymi w tym kraju przez Allende. Na mocy dekretów rządowych z mocą ustaw państwo znacjonalizowało kopalnie miedzi, stanowiące własność koncernów wydobywczych Anaconda i Kennecott, co spowodowało wstrzymanie w Chile inwestycji zagranicznych. W celu zdobycia środków finansowych na realizację programów społecznych rząd Allende zaczął drukować „pusty” pieniądz, co wywołało wzrost inflacji – w ciągu prezydentury socjalisty roczny wzrost inflacji przekroczył 300%. Rząd przystąpił także do kolektywizacji rolnictwa. W rezultacie nastąpił dramatyczny spadek produkcji żywności – w chwili upadku rządu Allende kraj dysponował zapasami mąki wystarczającymi zaledwie na 5 dni.

UPADEK

W rezultacie katastrofalnej sytuacji w kraju, w sierpniu 1973 roku Izba Deputowanych Kongresu Narodowego 81 głosami przeciwko 45 uznała, że Allende złamał konstytucję przywłaszczając sobie władzę wykonawczą, łamiąc prawo i ignorując zasadę wolności słowa. Z kolei Sąd Najwyższy Chile potępił Allende za podporządkowanie sobie władz sądowniczej. Z powodu braku w Konstytucji Chile zapisów postanowień, dotyczących postawienia prezydenta w stan oskarżenia, Izba Deputowanych zwróciła się do armii o przywrócenie w kraju praworządności. Na mocy tego upoważnienia armia chilijska pod dowództwem generała Augusto Pinocheta 11 września 1973 roku rozpoczęła przewrót wojskowy w celu obalenia prezydenta.

W tej sytuacji Allende nie zdecydował się szukać poparcia w robotniczych dzielnicach stolicy Chile, Santiago, tylko zamknął się w pałacu prezydenckim La Moneda, gdzie był broniony przez kilkudziesięciu wyszkolonych przez Kubańczyków ochroniarzy oraz pół tuzina oficerów z chilijskich służb specjalnych. Przyczyną takiego zachowania prezydenta Allende był jego brak zdolności do planowania na dłuższą skalę i skłonność do improwizacji. Według opinii znającego go dobrze Francuza, Regisa Debraya, Allende „nigdy nie planował nic wcześniej niż z czterdziestogodzinnym wyprzedzeniem”. Prezydent chciał jednak także uniknąć rozlewu krwi, wołąc poświęcić siebie niż swoich zwolenników. Jest niemal pewne, że popełnił samobójstwo w Pałacu La Moneda w chwili gdy armia rozpoczęła szturm na pałac, a nie został zastrzelony przez ludzi Pinocheta, jak twierdził później Fidel Castro. Po obaleniu Allende Pinochet bezwzględnie rozprawił się z komunistami i socjalistami (liczba ofiar Pinocheta waha się pomiędzy 2 a 3 tysiącami ludzi) i ustanowił w Chile rządy dyktatorskie, które trwały do 1990 roku.

Postać Salvadora Allende jest w pewnym sensie tragiczna. Z jednej strony jego gotowość do poświęcenia samego siebie a nie wezwania na pomoc robotników z dzielnic stolicy Chile w chwili wybuchu skierowanego przeciwko niemu przewrotowi wojskowemu

budzi szacunek. Z drugiej strony, jego reformy doprowadziły Chile na skraj przepaści ekonomicznej, a jego długoletnia współpraca z radzieckim KGB i pobieranie od niego pieniędzy budzi moralny sprzeciw.

Autorstwo: Konrad Ruzik

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Andrew Christopher, Mitrochin Walerij, „Archiwum Mitrochina II”, Rebis, Poznań 2006.
2. Pipes Richard, „Komunizm”, Bertelsmann Media, Warszawa 2008.